

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СУБ'ЄКТІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

В.В. Зарицька

Україна, м.Запоріжжя, Класичний приватний університет

Проблема особистісного зростання одна із найважливіших в психології, бо змінюються часи і люди, форми і методи навчання, зміст навчальних предметів, їх кількість у вищому навчальному закладі, але завжди стоїть завдання входження людини у суспільство. Процес вибору життєвого шляху стає дуже складним, а для молоді, яка не готова правильно реагувати на навколишній події, керувати, своїми емоціями, оцінювати свій особистісний потенціал, не готова долати труднощі, викликані змінами у суспільстві, стає проблемою, яку вони не в змозі розв'язати, що часто призводить до вибору ними хибної моделі поведінки або і соціально хибного шляху життя. Це не дивно, бо соціальні зміни, які здійснюються у суспільстві на рівні глобальних процесів більш рельєфні і доступні спогляданню, ніж процеси, які відбуваються у свідомості, психіці, внутрішньому стані індивіда. Разом з тим, подальший перебіг суспільних трансформацій значною, вирішальною мірою визначається, з одного боку, тим, наскільки кожний індивід як особистість інтеріоризує нові умови середовища, а з іншого - наскільки він глибоко і адекватно здійснює самооцінку і як це впливає на міру його життєдіяльності, самопочутті, життєвої активності. Під впливом, у даному випадку, розуміється процес і результат зміни індивідом поведінки, установок, намірів, оцінок, уявлень та інших психічних станів і процесів при взаємодії з іншими людьми у різних життєвих ситуаціях та професійній підготовці.

Психологічний вплив оточуючого середовища багато в чому обумовлює характер спілкування і діяльності, процеси адаптації, засоби і методи життєвизначеності особистості, спричинені особливостями емоційного сприймання цього впливу та здатністю індивіда адекватно реагувати на нього завдяки умінню керувати власними емоціями.

Практика показує, що найбільших успіхів у житті досягають ті люди, які здатні у критичні не піддаватися як негативним емоціям (гніву, роздратованості, зневіри, страху, стражданням, впаданню у відчай та ін.), так і позитивним (захват, надмірна радість, позитивне здивування та ін.), тобто люди, які здатні керувати своїми емоціями.

Якщо молода людина наділена такою здатністю, то вона розсудливо себе веде у будь-якій емоційно напруженій ситуації, тобто емоційно розумно діє у кожному конкретному випадку.

У зв'язку з цим останнім часом зростає зацікавленість науковців проблемою співвідношення емоцій і розуму, їх взаємодії і взаємовпливу. Все більше в останні роки вчені доводять, що хороші розумові здібності, високі показники IQ ще не є гарантією успішності людини у житті, у кар'єрному зростанні. Виходить, що високий рівень інтелекту є важливою умовою самореалізації особистості у житті, але недостатньою, бо не менше значення, як показує практика і дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, має здатність будувати позитивні стосунки з іншими людьми, враховуючи їх внутрішній стан, особливості його прояву в емоціях, переживаннях; уміння протистояти стресам і залишатися оптимістом, працювати в команді, незважаючи на окремі невдачі чи перешкоди. Сучасні роботодавці все більше схильні брати на роботу тих спеціалістів, які швидко орієнтуються в життєвих ситуаціях, професійних проблемах, здатні проявляти активність, брати ініціативу в свої руки, оптимістично налаштовані на можливість досягати успіху, сміливо і виважено підходять до планування і здійснення роботи, здатні довести справу до логічного завершення, перебудовуватись, якщо того вимагає справа.

Психологи і філософи все частіше підкреслюють актуальність проблеми розвитку емоційної сфери людини, її відкритості у своїх емоційних переживаннях, пов'язуючи її можливості з гармонійною взаємодією серця і розуму, афекту та інтелекту. Зокрема, Л.С. Виготський [2, 25] дійшов висновку про існування динамічної смислової системи, яка являє собою єдність афективних та інтелектуальних процесів. Він стверджував, що відрив інтелектуальної сторони нашої свідомості від її афективної, вольової сторони є одним із головних і корінних недоліків усієї традиційної психології. На його думку єдність афекту і інтелекту виявляється: по-перше, у взаємозв'язку і взаємовпливі цих сторін психіки на всіх ступенях розвитку; по-друге, в тому, що цей зв'язок є динамічним, причому кожному ступеню розвитку мислення відповідає свій ступінь розвитку афекту.

У свій час К.Д. Ушинський [5] підкреслював глибокий соціальний смисл емоцій і стверджував, що суспільство, яке турбується про навчання тільки розуму, робить велику помилку, бо людина більше людина в тому, як вона відчуває, ніж як вона думає. Дійсно, реальне життя показує, що культ раціональності і високий освітній рівень безпосередньо ще не забезпечують гуманістичний світогляд і емоційну культуру

людини.

На думку Е.Л. Яковлевої [6], усвідомлення власної індивідуальності людиною є не що інше як усвідомлення власних емоційних реакцій і станів, які вказують на індивідуальне ставлення до того, що відбувається.

У сучасному суспільстві проблема розуміння і прояву емоцій стоїть досить гостро, оскільки в ній штучно насаджується культ раціонального ставлення до життя як еталону, в якому немає місця емоціям. Відомо, що заборона емоцій веде до їх витіснення із свідомості людини. В свою чергу, неможливість психологічної переробки емоцій сприяє розростанню їх фізіологічного компоненту, що призводить до неврозів.

З особливою силою і чіткістю емоційні проблеми проявляються у людей з низьким рівнем самоконтролю. Звільнившись з-під контролю свідомості, емоції перешкоджають здійсненню намірів, порушують міжособистісні стосунки, не дозволяють належним чином виконувати службові і сімейні обов'язки, утруднюють відпочинок, погіршують здоров'я.

Феномен "емоційний інтелект" стає все більш популярним у науковому і бізнесовому світі. Різні тлумачення аспектів цього поняття мали місце в усі часи при вивченні проблеми емоційної культури людини, суспільства.

Емоційний інтелект нами розуміється як здатність особистості розпізнавати, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати ці здатності для досягнення життєво важливих цілей. На наш погляд, це визначення найбільш повно відображає сутність поняття „емоційний інтелект”, розкриває шляхи його розвитку і значущість для життєдіяльності людини .

Процес розвитку емоційного інтелекту має свої особливості у кожному віковий період життя, проте основні структурні елементи емоційного інтелекту починають розвиватися у молодшому шкільному віці, а з віком у дитини не зникають, а удосконалюються упродовж всього шкільного навчання, і особливого значення набувають у процесі професійної підготовки, щоб у професійній діяльності бути здатним організувати позитивне спілкування з новими людьми у нових соціальних умовах, включатися у різні соціальні зв'язки в процесі практичної діяльності з людьми різного віку, майнового та соціального стану.

Розвиток емоційного інтелекту у студентський період не просто важливий і бажаний, для цього є об'єктивні передумови. [4]. По-перше, в останнє десятиліття значно вдосконалився інструментарій вивчення емоцій завдяки розробці інноваційних методів дослідження їх енергетичних аспектів, впровадженню методів резонансної

томографії мозку. Існує відповідний інструментарій, який дозволяє досліджувати і розпізнавати переживання певних почуттів людиною, її уявлень, мрій; визначати наскільки ці почуття викликають сльозу, гнів або радість. Це розуміння нейрофізіологічних механізмів функціонування емоцій дає можливість сконцентрувати увагу на виявленні нових засобів для подолання емоційних криз людини чи всього людства. Дослідники цієї проблеми зауважують, що останнім часом місце почуттів у ментальному житті людини значно переменшувалося вченими, залишаючи емоції значною мірою " недослідженим компонентом" у науковій психології. Е.Л. Носенко і Н.В. Коврига вважають, що нині психологія має змогу досить авторитетно відповісти на складні запитання щодо появи емоцій та можливих форм їх свідомого регулювання [4]. По-друге, у вітчизняній психології уже існують певні теоретичні традиції вивчення складної детермінації психічної діяльності людини, на які можуть спиратися подальші дослідження з проблеми емоційного інтелекту. Не дивлячись на те, що, як і кожна особливість людини, емоційний інтелект у певній мірі передбачений генетично і основа для повного використання потенціалу закладається у дитинстві, значна кількість необхідних якостей може бути розвинена у людини [3].

Ефективність розвитку емоційного інтелекту залежить не тільки від наявності об'єктивних факторів, а й від створення психологічних умов в освітньому закладі, наявності методичного забезпечення (механізмів, методичних матеріалів, технологій, діагностик та ін.), готовності учасників освітньо-виховного процесу до здійснення цієї роботи [1].

Література:

- 1.Зарицька В.В. „Емоційний інтелект: актуальність проблеми” // Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2008. – Вип. 24. – 192 с. – С. 56-65.
- 2.Кравцов Г.Г. Единство аффекта и интеллекта в теории и на практике // Л.С. Выготский и современность. – Минск, 1996. – Т.1. – С. 25-29.
- 3.Кун Деннис. Основы психологи: Все тайны поведения человека. – СПб: прайм – ЕВРОЗНАК, 2005. – 720с.
- 4.Носенко Е.Л., Коврига Н.В. "Емоційна розумність" як детермінанта успішної життєдіяльності людини і шляхи її операціоналізації // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Педагогіка і психологія, 2000. – Вип.. 6. – С. 3-7.
- 5.Тостов А.Ш., Колымба И.Г. Феноменология эмоциональных явлений // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. – Психология, 1999. - № 2. – С. 3-14.
- 6.Яковлева Е.Л. Эмоциональные механизмы личностного и творческого развития // Вопр. психол., 1997. - № 4. – С. 20-27.

Надійшло до редакції 23.03.2013 року